

ahile sau despre forma
absolută a prieteniei

ariel sau despre forma
pură a libertății

PETRU CREȚIA (1927–1997). Din 1952 până în 1971 a urmat o carieră universitară: asistent, apoi lector la Secția de limbi clasice a Facultății de Litere din București. Între 1971 și 1975 a fost cercetător la Institutul de Filozofie. Din 1975 a editat, alături de Dimitrie Vatamaniuc și un grup de cercetători de la Muzeul Literaturii Române, sub egida Academiei Române, ediția critică a operei lui Mihai Eminescu. Din 1971 a coordonat împreună cu Constantin Noica ediția Platon la Editura Științifică. După 1989 a condus revista de istorie literară *Manuscriptum*.

SCRIERI ORIGINALE:

Norii (Cartea Românească, 1979); *Epos și logos* (Univers, 1981); *Poezia* (1983); *Pasărea Phoenix* (Cartea Românească, 1986); *Oglinzile* (Humanitas, 1993); *Luminile și umbrele sufletului* (Univers Enciclopedic, 1995); *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare* (Humanitas, 1997); *În adâncile fântâni ale mării* (Albatros, 1997).

TRADUCERI:

- din Vechiul Testament: *Iov, Iona, Ecleziastul, Ruth, Cântarea cântărilor* (cu studii introductive) – 1995;
- din latina medievală: Dante – *De vulgari eloquentia, Epistolae, Eclogae*;
- din italiană: M. Bontempelli, *Oameni în timp* – 1966, E. Cecchi, *Peștii roșii* – 1973, Longos, *Daphnis și Chloe*, A. Tilgher, *Viața și nemurirea în viziunea greacă* – 1995;
- din franceză: M. Yourcenar, *Povestiri orientale* – 1993; *Alexis* – 1994; *Creierul negru al lui Piranesi* – 1996; G. Dumézil, *Zei suverani ai indoeuropenilor* – 1997; Emil Cioran, *Antologia portretului* – 1997; G. Duby, *Cavalerul, femeia și preotul* – 1997; François Bluche, *De la Cezar la Churchill. Vorbe memorabile explicate în contextul istoric* – 1995;
- din engleză: V. Woolf, *Doamna Dalloway* – 1968, *Valurile* – 1973, *Eseuri* – 1972; T. S. Eliot, *Eseuri* – 1975; Frances A. Yates, *Iluminismul rozcrucian* – 1998; Graham Swift, *Ultima comandă* – 1999.

petru creția

ahile sau despre forma
absolută a prieteniei

ariel sau despre forma
pură a libertății

cu o prefață de gabriel liiceanu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Zografi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alina Ioan
DTP: Florina Vasiliu, Cornel Drăghia

Tipărit la C.N.I. „Coresi” S.A.

© HUMANITAS, 1997, 2009

Prezenta ediție reia două eseuri din volumul *Catedrala de lumini*, apărut la Editura Humanitas în 1997.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CREȚIA, PETRU

Ahile sau Despre forma absolută a prieteniei; Ariel sau Despre forma pură a libertății / Petru Creția; pref.: Gabriel Liiceanu. –

București: Humanitas, 2009

ISBN 978-973-50-2475-8

I. Liiceanu, Gabriel (pref.)

821.135.1.09

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

lămurire preliminară

Cele două studii cuprinse în acest volum, toate inedite, se întemeiază pe o cercetare personală și adâncită a textelor originale (*Iliada* și *Odiseea*, *Furtuna*). Firește, acolo unde lucrul a fost posibil, m-am confruntat și cu spusele altor cercetători, atâtea câte am putut să cunosc din cărțile și articolele de specialitate care se găsesc la noi. Cărturarul român se află silit să suplinească lipsurile de informație cu strădania lui și cu atâta cuget cât i-a dat soarta. Pe de altă parte, aceste studii ar fi putut să aibă forma tehnică tradițională în lumea savantă și să se înfățișeze drept contribuții originale la cunoașterea domeniului în care se înscriu. Dar n-am dorit să fie așa, socotind mai potrivit rolul de mijlocitor între asemenea zone mai greu accesibile ale culturii și publicul larg de limbă română. Am citat întotdeauna în românește, din traducerile noastre cele mai bune sau traducând chiar eu, atunci când era nevoie de o mai mare apropiere de textele originale. N-am împânzit paginile cu note și trimiteri, mărginindu-mă să le dau doar pe cele strict necesare. Am căutat să evit

o terminologie accesibilă numai specialiștilor, fără a sacrifica nimic din rigoarea demersului. Și fără a face popularizare, ci doar adoptând un cod de expresie mai puțin enigmatică, dar la fel de adecvat faptelor. Am voit, cu alte cuvinte, să contribuie cu cât mi-a stat în puteri la cultura din care fac parte și de care mă simt adânc legat, adăugând la trecutul ei încă o deschidere către marea literatură a lumii. Așa cum scriam la sfârșitul unui studiu mai vechi, „Despre exotism” (publicat în *Epos și logos*, 1981, pp. 214-228): „Fericit este cine poate fi fericit nu altunde, nu altcând și nu altcum, ci în casa lui, înțelegând prin asta nu finitul ostil și opac, în cruda și oarba lui particularitate, oricărui alt finit; nici finitul deficitar și plictisit de sine, visând steril, în febra unei exaltări pasive a sufletului, mereu alte finituri, ci universalul concret, o formă a universalului istoric-determinată, o structură completă, dar deschisă, imperfectă, dar atotperfectibilă, contingent specifică, însă ideal generică, un loc ale cărui legi și al cărui trecut nu sunt întoarse spre sine, ci confluențe în libera ordine universală a unui singur viitor omenesc, mai cuprinzător și mai înalt.”

Voiam să spun că pământul, limba, stirpea, cu întregul lor trecut, din care facem parte, ne-au fost date prin destin, însă devin ale noastre printr-o liberă alegere care ne obligă, ca urmare a unei determinări interioare neabătute, să le slujim cu tot ce ne stă în putință. Pentru că doar înlăuntrul lor clipa vieții noastre capătă sens și durată, înscriindu-se într-o istorie. Dintre câte sensuri poate avea *amor fati*, iubirea de propria ta soartă, acesta este cel pe care l-am ales.

Cititorul este rugat să recurgă el însuși la textele cercetate aici. Avem traduceri bune din *Iliada*, din *Odiseea* și din *Furtuna*. Fie ca cele scrise în această carte să constituie un îndemn și o călăuză la citirea lor.

Aș fi bucuros să știu că migala cu care am procedat nu va fi resimțită ca plictiseală. Thomas Mann îi previne din capul locului pe cei care au de gând să-i citească *Muntele vrăjit*: „Vom spune povestea în amănunt, exact și minuțios... fără a ne teme să ne expunem reproșului de a fi fost din cale-afară de meticuloși. Suntem înclinați, dimpotrivă, să credem că nu e cu adevărat interesant decât ceea ce a fost elaborat cu migală.“

Îmi fac nu o datorie de circumstanță, ci o bucurie personală din a spune că această carte, dificilă în multe feluri, a beneficiat, sub raportul expresiei, de finele observații ale primului ei cititor, domnul Vlad Zografi. Nu pot să-i mulțumesc îndeajuns.

P. C.

ahile sau despre forma
absolută a prieteniei

Ahile în pre-istoria Iliadei

Iliada este, într-un fel, un titlu amăgitor: epopeea nu narează, dintre cei zece ani cât au asediat aheii Ilionul (celălalt nume al Troiei), decât nouă săptămâni dintr-al zecelea an, iar ce se petrece în acest răstimp de cumpănă are drept protagonist pe Ahile. Epopeea este așadar, de fapt, o *Ahileidă* și nu poate fi înțeleasă fără a ști bine cine este Ahile în istoria închipuirii omenești. Deci cele ce urmează au drept țel să-l înfățișeze pe Ahile ca erou al *Iliadei*, folosind însă numai ceea ce se poate afla despre el din *Iliada* și din *Odiseea*, cu excluderea oricăror altor date. Nu va fi vorba aici despre mitul lui Ahile, care are obârșii străvechi, anterioare poemelor homerice, și care, ulterior acestora, a avut, până târziu, numeroase dezvoltări. Va fi vorba numai de Ahile ca plăsmuire a lui Homer, ca existând doar în lăuntru poeziei homerice și deci prin ea.

Totuși, înainte de a arăta cine și ce anume este Ahile în spațiul și în structura *Iliadei*, în timpul și în sensul ei, se cuvine să strângem la un loc tot ceea ce poemul, și numai poemul, în desfășurarea sa, ne

lasă să întrevădem despre trecutul lui Ahile anterior primului vers al marelui epos și faptelor care urmează.

Este fiul – singurul fiu – al lui Peleu și al lui Tetis, care l-a născut în adâncul mării, în palatul tatălui ei, Nereu, Bătrânul mării.

Peleu este un muritor, însă nu orice muritor, ci unul de obârșie divină și mult iubit de zei: are drept tată pe Eac, fiu al lui Zeus, și a fost, cât a trăit, rege peste neamul său, mirmidonii, locuitori al Ftiei, ținut mănos care se întinde de-a lungul râului Sperheu până la mare, în partea de sud a Tesaliei, bogat în cai și în vite. La naștere, zeii i-au făcut daruri bogate, apoi, la vremea cuvenită, i-au dat drept soție pe Tetis, fiica Bătrânului mării, Nereu, o nereidă, o zeiță. La nunta lor au venit să petreacă nu doar cei mai slăviți dintre greci, ci și zeii, cu toții, și însuși Apolon a cântat, pentru miri și nuntași, din marea sa liră. Zeii cerului i-au dăruit lui Peleu o armură, Poseidon, zeul stăpânitor al mării, o pereche de cai fără moarte, Xantos și Balion, pe care i-i născuse vântului Zefir o iapă, Podagre, iubită în timp ce păștea pe țărmul marelui râu circular Ocean. Iar centaurul Chiron l-a înzestrat cu o lance făcută din lemnul unui frasin de pe muntele tesalian Pelion. Și atunci, chiar atunci, s-a iscat vrajba care, peste câțiva ani, avea să dezlănțuie războiul troian. Într-adevăr, cu prilejul acesta, vrând să afle din gură de bărbat care dintre ele este cea mai frumoasă, Hera, Atena și Afrodita s-au lăsat judecate de prințul troian Paris, fiu al lui Priam, care a ales-o pe Afrodita. Iar, drept răsplată, Paris a primit-o de la zeița aleasă de el pe Elena, soția lui Menelau,

regele Spartei. Era pe atunci cea mai frumoasă dintre muritoare. De unde războiul cu Troia al grecilor confederați, pentru a o redobândi pe Elena.

Soarta lui Peleu a rămas până la capăt legată de acest șir fatal de întâmplări: din însoțirea lui cu nereida Tetis i s-a născut Ahile, pe care l-a iubit. Peleu a domnit îndelung și a domnit ca rege bun și vrednic. Știa să-și sfătuiască poporul, pe mirmidoni, cu vorbe frumoase, îi plăcea să aducă zeilor jertfe bogate. Dar nu s-a distins prin vreo faptă de arme: era un om străin de orice violență și prietenia lui cu centaurul Chiron, o făptură atât de înțeleaptă, nu este întâmplătoare. Și era primitiv și generos: a găzduit în casa lui doi tineri veniți de pe alte meleaguri să-i ceară ocrotire și adăpost. Întâi unul ceva mai vârstnic, Foinix, ajuns pribeag ca să nu devină fratricid, pe care Peleu l-a luat în casă ca pe un fiu și ca pe un moștenitor, răsfățându-l în averile lui și făcându-l rege peste neamul vecin al dolopilor. Apoi a sosit la curtea lui însuși Patrocles, adus acolo încă de foarte tânăr de tatăl său, Menoitios: adolescentul, care săvârșise fără voia lui, într-o clipă de mânie, un omor, a fost luat în grija părintească a bătrânului rege, care a făcut din el scutier al și mai tânărului Ahile. Cei doi au copilărit împreună, în cea mai mare apropiere, și s-au legat pe viață.

Se pot aduna din *Iliada* știri despre copilăria lui Ahile. Tetis, mama lui divină, nu pare să-i fi lipsit cu totul și, de-a lungul poemului, nereida spune în câteva rânduri că l-a crescut ca pe un arbore tânăr care se înalță, ca pe o viță de vie care urcă pe colina însoțită

Cuprins

Prefață	5
Lămurire preliminară	19

Ahile sau Despre forma absolută a prieteniei

Ahile în pre-istoria Iliadei	25
Lumea Iliadei	46
Violență și purificare	58
Condiția umană	61
Iubirea dintre muritori	63
Durerea	67
Hades	69
Gloria	70
Ahile și apropiații săi	73
<i>Tetis</i>	73
<i>Briseis</i>	78
<i>Patrocles</i>	80
<i>Foinix</i>	90
<i>Automedon</i>	94
<i>Caii lui Ahile</i>	96

Ahile în acțiunea Iliadei	98
<i>Comparațiile</i>	103
<i>Felul în care vorbește Ahile</i>	107
Portretul interior:	
Ahile ca erou homeric atipic	114

Ariel
sau Despre forma pură a libertății

Preambul	153
Prospero	154
Insula	156
Ariel	163